

Gestippelde alver na 80 jaar terug in de Nederlandse Roer?

R.E.M.B. Gubbels, Langs de Veestraat 15, 6125 RN Obbicht

Groot was de opwinding onder visminnend Nederland toen in 1995 door de Vissenwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg enkele exemplaren van de Gestippelde alver (*Alburnoides bipunctatus* – Bloch, 1783) werden gevangen in de Geul (CROMBAGHS *et al.*, 1996). De soort was sinds 1931, met uitzondering van een eenmalige waarneming in de Grensmaas, niet meer in Nederland waargenomen. Recent werd de Gestippelde alver ook aangetroffen in het Nederlandse deel van de Roer. In juli 2010 werden drie adulte exemplaren gevangen nabij de Duits-Nederlandse grens te Vlodrop. De waarneming is zonder meer bijzonder te noemen, maar tegelijkertijd ook niet goed verklaarbaar.

GESTIPPELDE ALVER

De Gestippelde alver [figuur 1] is een relatief kleine karperachtige. Hij wordt gewoonlijk niet groter dan circa vijftien centimeter. Met een bruine tot olijfgroene rugzijde en een zilverachtige buikzijde heeft de Gestippelde alver een typisch voornuiterlijk. Verwarring met andere voornachtigen is echter uitgesloten door de diep gebogen, met zwarte vlekjes omzoomde zijlijn. De Gestippelde alver is een scholenvis. Hij komt vooral voor in heldere, matig tot sterk stromende wateren in de barbeel- en vlagzalmzone. Alhoewel er ook op zandig substraat gepaaid wordt, is de Gestippelde alver hoofdzakelijk een grindpaaier (BEEKMAN & VAN EMMERIK, 2007). De paaiperiode loopt van mei tot en met juli (CROMBAGHS, 2000). De soort geniet de zwaarste bescherming in de Flora- en Faunawet en is in de Rode Lijst opgenomen als 'gevoelige vissoort' (DE NIE & VAN OMMERING, 1998).

VERSPREIDING IN HET STROOMGEBIED VAN DE MAAS

Historische verspreiding

Van oudsher maakt de Gestippelde alver deel uit van de inheemse visfauna in het stroomgebied van de Maas (VRIELYNCK *et al.*,

2003). De soort kwam met name voor in het Franse en Belgische traject van de Maas (en vooral in de zijbeken) (PHILIPPART & VRANKEN, 1983; VRIELYNCK *et al.*, 2003), de Belgisch-Nederlandse Grensmaas (VRIESE, 1991), de Jeker (MARQUET, 1966; STEENVOORDEN, 1970) en waarschijnlijk de Geul. Verder stroomafwaarts van de Geulmonding is de Gestippelde alver binnen het Maassysteem mogelijk aanwezig geweest in de Maas zelf, in de benedenloop van de Geleenbeek/Oude Maas en in ieder geval in de benedenloop van de Roer. NIJSEN & DE GROOT (1987) vermelden de vangst van een Gestippelde alver in 1931 in de Roer bij Roermond. Het betreffende dier is opgenomen in de vissencollectie van de Universiteit van Amsterdam. Of de soort van nature ooit in het stroomgebied van de Maas in Duitsland (waaronder de Niers, Swalm, Roer, Worm en zijbeken) voorkwam, wordt betwijfeld (STEINBERG, 1992; KLINGER *et al.*, 1999). Eenduidige waarnemingen tussen 1800 en 1970 zijn er niet bekend (ANONYMUS, 2007).

Actuele verspreiding

Momenteel is de Gestippelde alver in het Franse en Waalse deel van het Maasbekken niet zeldzaam (PHILIPPART & VRANKEN, 1983, ALLARDI & KEITH, 1991). In het Vlaamse deel komt de soort daarentegen slechts in één beek voor, namelijk de Berwijn (CROMBAGHS, 2000; VAN THUYNE *et al.*, 2005). In de Jeker is de soort rond de dertiger jaren van de vorige eeuw uitgestorven (MARQUET, 1966). Dit geldt zeer waarschijnlijk ook voor de Grensmaas, waar Gestippelde alvers ondanks diverse intensieve visbemonsteringen al vele decennia niet meer worden waargenomen (CROMBAGHS, 2000; VAN THUYNE & BREINE, 2009). Uit de periode 1970 – 2010 is slechts één waarneming bekend. In 1997 zou beneden de stuw van Borgharen een Gestippelde alver gevangen zijn met de hengel (CROMBAGHS, 2000). In de Geul is de soort mogelijk nooit geheel verdwenen geweest. Na de herontdekking in 1995 bestaat de indruk dat de populatie herstellende is en gestaag groeit (GUBBELS, 2007). De Gestippelde alver is momenteel in de gehele loop, zij het nog in betrekkelijk lage aantallen, aan te treffen. In 2005 werden voor het eerst sinds 1995 juveniele exemplaren ge-

FIGUUR 1

Gestippelde alver (*Alburnoides bipunctatus*), in 1995 herontdekt in de Geul (foto: B. Crombaghs).

FIGUUR 2

Vindplaats van de Gestippelde alver (*Alburnoides bipunctatus*) in de Roer te Vlodrop, een diepere buitenbocht nabij de Duits-Nederlandse grens (foto: R. Gubbels).

vangen. Dit is een duidelijke aanwijzing dat de Gestippelde alver zich in de Geul succesvol voortplant (CROMBAGHS *et al.*, 2006). In de Duitse Roer wordt de Gestippelde alver in 2005 voor het eerst met zekerheid waargenomen nabij de monding van de Worm (JOCHIMS, 2010), op zo'n 4,5 km van de Nederlandse grens. Het betrof drie subadulte exemplaren. Na deze waarneming is de soort in de Duitse Roer niet meer aangetroffen. In de benedenloop van de Nederlandse Roer (Roermond) zou in 2002 een Gestippelde alver met de hengel gevangen zijn (TOLKAMP, 2008). Nadere informatie omtrent deze waarneming ontbreekt.

Vondst in de Nederlandse Roer

Op 22 juli 2010 werden door de auteur in de Roer te Vlodrop tijdens een zoektocht naar prikken twee adulte exemplaren van de Gestippelde alver aangetroffen. Een dag later kon op dezelfde locatie nog een exemplaar gevangen worden.

De vindplaats is gesitueerd aan de rechterzijde van de Roer, nabij de monding van de Lappegrentlossing [figuur 2], ongeveer 800 m van de Duitse grens. De dieren werden met het schepnet gevangen in een relatief diepe (circa één meter) en stromingsluwe kom in de oeverzone. Het betrof adulte vissen van ongeveer twaalf centimeter lang. Behalve de Gestippelde alvers werden in de kom Driedoornige stekelbaarzen (*Gasterosteus aculeatus*), Bempjes (*Barbatula barbatula*) en juveniele Kopvoorns (*Squalius cephalus*) gevangen.

Na de twee achtereenvolgende vondsten werden de vindplaats en aangrenzende boven- en benedenstroomse beektrajecten tussen eind juli en begin augustus 2010 nog driemaal door de auteur bemonsterd. Er werden geen Gestippelde alvers meer waargenomen. Ook andere mensen hebben verwoede pogingen gedaan om de soort te vinden, echter eveneens zonder resultaat.

MOGELIJKE HERKOMST GESTIPPELDE ALVERS IN DE ROER

De vraag is nu waar de in 2005 (Duitse Roer) en 2010 (Nederlandse Roer) aangetroffen dieren vandaan komen. Tussen beide vindplaatsen bevindt zich op Duits grondgebied een voor kleine vissen niet te passeren stuw (VIEBAHN-SELL, 2008), namelijk de Ophovener Steg te Karken-Ophoven (circa 3,5 km van de grens). Uitgaande van het gegeven dat de Gestippelde alver in het Duitse deel van de Roer van nature niet voorkomt en eventuele optrek vanuit Nederland in Karken verhinderd wordt, is het Duitse voorkomen in de circa één kilometer bovenstrooms van de stuw gesitueerde Wormmond in principe onverklaarbaar. De heer Jochims, voorzitter van de Hegegemeenschap Rur en nauw betrokken bij het visstandbeheer in het Duitse Roertraject, vermoedt dat de dieren in de Roer/Wormmond afkomstig zijn van uitzettingen door Duitse hengelsporters. In

de jaren 90 van de vorige eeuw werden door hen Gestippelde alvers, afkomstig van een riviertje in Rheinland-Pfalz, in de buurt van Aken uitgezet in een zijbeekje van de Worm. De mogelijke hengelvangst in 2002 te Roermond betreft wellicht een dier dat eveneens uit deze uitzettingen afkomstig is.

De in 2010 in de Nederlandse Roer aangetroffen dieren zouden in principe ook van de uitzettingen in het Wormstelsel afkomstig kunnen zijn. Dit is echter niet aannemelijk daar tussen 2005 en 2009 diverse systematisch uitgevoerde bemonsteringen zijn uitgevoerd waarbij nooit Gestippelde alvers in het Duits-Nederlandse Roersysteem, inclusief Worm, zijn waargenomen (VAN KESSEL *et al.*, 2008; GUBBELS, 2008; BROUWER & ZWEEP, 2009; GUBBELS, 2010; H.J. Jochims, mondelinge mededeling). De soort heeft zich na 2005 naar alle waarschijnlijkheid niet in de Roer en Worm kunnen handhaven. Ook een recente optrek vanuit de Maas ligt niet voor de hand. Gestippelde alvers worden immers slechts bij hoge uitzondering in de (Grens)Maas aangetroffen. Aangenomen wordt dat de hengelvangst in de Maas te Borgharen uit 1997 een afgespoeld exemplaar betreft, afkomstig uit één van de nabijgelegen zijbeken met populaties Gestippelde alver, namelijk de Geul of de Berwijn (KRANENBARG *et al.*, 2009).

De meest aannemelijke verklaring voor de vondst van de drie Gestippelde alvers lijkt een hernieuwde recente uitzetting van deze soort. Concrete aanwijzingen hiervoor ontbreken echter (H.J. Jochims, mondelinge mededeling). Een andere mogelijkheid is dat Gestippelde alvers in het Duitse deel van de Roer terecht zijn gekomen bij recente uitzettingen van de voor de hengelsport interessante soorten Barbeel (*Barbus barbus*) en Sneep (*Chondrostoma nasus*). Dergelijke uitzettingen hebben ook in de jaren 90 van de vorige eeuw plaatsgevonden. Het Barbeel- en Sneepbroed kwam destijds, voor zover bekend, eveneens uit Rheinland-Pfalz. Mogelijk bevatten deze 'Wildfänge' ook broed van andere vissoorten zoals de Gestippelde alver. Geheel logisch lijkt deze verklaring echter niet daar het bestand van voor de hengelsport interessante, grotere rheofiele beek- en riviervissen als Barbeel, Sneep en Serpeling (*Leuciscus leuciscus*) momenteel in de Duitse Roer betrekkelijk goed ontwikkeld is en zich nog steeds uitbreidt (JOCHIMS, 2010). Aanvullende uitzettingen zijn tegenwoordig helemaal niet nodig; grote riviervissen wor-

den volop gevangen. Bovendien bestaan ook voor deze uitzettingen geen concrete aanwijzingen dat ze recent zouden zijn uitgevoerd (H.J. Jochims, mondelinge mededeling). Vooralsnog blijft de vondst in de Nederlandse Roer dan ook een mysterie. Het is zaak om tijdens elke toekomstige visbemonstering alert te blijven op de mogelijke aanwezigheid van Gestippelde alvers.

DANKWOORD

Een woord van dank gaat uit naar de heer Heinz-Josef Jochims voor zijn inspanningen om de herkomst van de Gestippelde alvers in het Roersysteem te achterhalen. Luuk Belgers wordt bedankt voor zijn kritische blik op de Engelse samenvatting.

Summary

SPIRLIN BACK IN THE ROER-RIVER AFTER 80 YEARS?

The last Spirlin (*Alburnoides bipunctatus*) observed in the river Roer was caught in 1931, downstream of the city of Roermond. In 2002, an angler reported to have caught a Spirlin near Roermond, but this was never properly verified. In 2005, almost seventy-five years after the last officially reported catch, the species was rediscovered in the German part of the border-crossing river, at approximately 4.5 km from the Dutch-German border. These fish probably originated from stocked Spirlin in the river Worm (part of the Roer system) that had been released by German anglers during the nineties of the previous century. Despite numerous inventories between 2005 and 2010, the species has not been found again. In July of 2010 however, the Spirlin was rediscovered in the Dutch part of the Roer when three individuals were caught near the German border. At the moment, there is no natural population of Spirlin present in the Roer or the Meuse and thus the exact origin of these fish remains unclear. A possible explanation would point to a renewed stocking of Spirlin in the Worm or in the German part of the Roer.

Literatuur

- ALLARDI, J. & P. KEITH, 1991. Atlas préliminaire des poissons d'eau douce de France. Museum National d'Histoire Naturel, Paris.
- ANONYMUS, 2007. Erarbeitung von Instrumenten zur gewässerökologischen Beurteilung der Fischfauna. Kapitel 9.2, historische Verbreitungskarten mit Erläuterungen. NZO-GmbH, Gesellschaft für landschaftsökologische Planung, Bewertung und Documentation, IFO, Institut für angewante Ökologie & Ministerium für Umwelt und Naturschutz, Landwirtschaft und Verbraucherschutz des Landes Nordrhein-Westfalen, Recklinghausen.
- BEEKMAN, J. & W.A.M. VAN EMMERIK, 2007. Kennisdocument 3: Gestippelde alver (*Alburnoides bipunctatus*). Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij/Sportvisserij Nederland, Bilthoven.
- BROUWER, T. & W. ZWEEP, 2009. Een onderzoek naar de samenstelling van de visfauna in het stroomgebied van de Roer. Bureau Natuurbalans – Limes Divergens, Nijmegen.
- CROMBAGHS, B.H.J.M., 2000. Gestippelde alver. In: Crombaghs, B.H.J.M., R.W. Akkermans, R.E.M.B. Gubbels & G. Hoogerwerf, 2000. Vissen in Limburgse beken. De verspreiding en ecologie van vissen in stromende wateren in Limburg. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.
- CROMBAGHS, B.H.J.M., J.M.P.M. HABRAKEN & R.E.M.B. GUBBELS, 1996. De Gestippelde alver, terug in Nederland? *Natuurhistorisch Maandblad* 85 (2):45-48.
- CROMBAGHS, B., G. HOOGERWERF & J. JEUCKEN, 2006. Vissen in het paradijs. Visstandbemonstering & visstandbeoordeling Geul 2005. Bureau Natuurbalans – Limes Divergens, Nijmegen.
- GUBBELS, R.E.M.B., 2007. Bijzondere visvangsten in het stroomgebied van de Geul. *Natuurhistorisch Maandblad* 96 (5):135.
- GUBBELS, R.E.M.B., 2008. Ad hoc bevissingen in de Roer, Hambeek, Rode Beek en Worm in 2006, 2007 en 2008. Intern rapport. Waterschap Roer en Overmaas, Sittard.
- GUBBELS, R.E.M.B., 2010. Monitoring vismigratie Roer ECI. Resultaten 2009. Intern rapport. Waterschap Roer en Overmaas, Sittard.
- JOCHIMS, H.-J., 2010. Fischfauna der Eifelrur/Roer. Band III, Bestände und Bestandsentwicklung. Stand Januar 2010. Interessengemeinschaft Untere Rur, Hückelhoven.
- KESSEL VAN, N., M. DORENBOSCH & W. ZWEEP, 2008. Visfauna benedenloop Roer. Vooronderzoek in het kader van baggerwerkzaamheden. Bureau Natuurbalans-Limes Divergens, Nijmegen.
- KLINGER, H., G. SCHMIDT & L. STEINBERG, 1999. Rote Liste der gefährdeten Fische (Pisces) und Rundmäuler (Cyclostomata) in Nordrhein-Westfalen. Landesanstalt für Ökologie, Bodenordnung und Forsten/Landesamt für Agrarordnung NRW, Kichhundem-Albaum.
- KRANENBARG, J., A. DE BRUIJN, F. SPIJKMANS, M. DORENBOSCH, N. VAN KESSEL, R. LEUVEN & W. VERBERK, 2009. Kansen voor riviervisserij. Een onderzoek naar het functioneren van oeverbiotopen langs de Maas voor juveniele vis. Stichting Bargerveen/Radboud Universiteit Nijmegen/Stichting RAVON/Natuurbalans-Limes Divergens, Nijmegen.
- MARQUET, P.L., 1966. De Jeker. *De Levende Natuur* 69 (10):220-229.
- NIE DE, H.W. & G. VAN OMMERING, 1998. Bedreigde en kwetsbare zoetwatervissen in Nederland. Toelichting op de Rode Lijst. Rapport nr.33. IKC Natuurbeheer, Wageningen.
- NUISSEN, H. & S.J. DE GROOT, 1987. De vissen van Nederland. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.
- PHILIPPART J.C. & M. VRANKEN, 1983. Atlas des poissons de Wallonie. Distribution, écologie, éthologie, pêche, conservation. Cahiers d'éthologie appliquée 3 (1/2):1-395.
- STEENVOORDEN, J.H.A.M., 1970. Onderzoek naar de achteruitgang van de visstand in Zuidlimburgse beken en de gestuwde Maas ten gevolge van waterverontreiniging. Verslag Natuurbeheer, Landbouwuniversiteit Wageningen/Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.
- STEINBERG, L., 1992. Fische unserer Bäche und Flüsse. Verbreitung, Gefährdung und Schutz in Nordrhein-Westfalen. Ministerium für Umwelt, Raumordnung und Landwirtschaft des Landes Nordrhein-Westfalen, Düsseldorf.
- THUYNE VAN, G., J. BREINE & Y. MAES, 2005. Visbestandopnames in het Maasbekken: de Voerstreek 2005 (Berwijn, Voer, Gulp, Veurs en Noorbeek). Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer, Hoeilaart-Groenedaai.
- THUYNE VAN, G. & J. BREINE, 2009. Visbestandopnames in Vlaamse beken en rivieren in het kader van het 'Meetnet Zoetwatervis' 2008. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.
- TOLKAMP, H., 2008. De Roer meanderde in veertig jaar van kolengruis naar Natura 2000. In: Goossens et al. (red.). Roerstreek 2008. Jaarboek 40. Heemkundevereniging Roerstreek, St. Odiliënberg: 53-72.
- VIEBAHN-SELL, 2008. Machbarkeitsstudie Ruhrwehre. Wiederherstellung der ökologischen Durchgängigkeit der Rur von der niederländischen Grenze bis Obermaubach. Viebahn-Sell, Witten.
- VRIELYNCK, S., C. BELPAIRE, A. STABEL, J. BREINE & P. QUATAERT, 2003. De visbestanden in Vlaanderen anno 1840-1950. Een historische schets van de referentietoestand van onze waterlopen aan de hand van de visstand, ingevoerd in een databank en vergeleken met de actuele toestand. Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer, Groenedaai-Hoeilaart.
- VRIESE, T., 1991. De visstand in de Grensmaas. Rijkswaterstaat Limburg/Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij 1991-01. Organisatie ter Verbetering van de Binnenvisserij, Nieuwegein.